

Kitap Tanıtımı/Book Review

Giresun'da Fındık ve Fındık Borsasının Tarihçesi*

Mehmet Akif Korkmaz**

Karadeniz deyince insanın aklına fındık ve çay gelir. Bu ikisinin bir asra dayanan projelendirilmiş modern tarımı bölgenin sembolü olmuştur. Fındık tarımı, bölgesel kalkınma projeleri arasında önem kazanmış, peş peşe yapılan çalışmalarla kurumsallaşmış ve doğrudan ve dolaylı desteklemelerle birlikte önemli bir devlet politikası halini almıştır. Bu üç adımın ilki Giresun Fındık Borsası'nın 1926 yılında Bakanlar Kurulu Kararıyla açılmasıdır. Ardından Giresun Fındık Araştırma İstasyonu 1936'da, Fiskobirlik (Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği) 1938 yılında kurulmuştur.¹ Devletin ve milletin refahını yükseltmek için örnek arandığında Cumhuriyet Türkiye'sinin asırlık fındık tarımı idarisi ve kalkınma politikasına bakılması bir zorunluluktur.

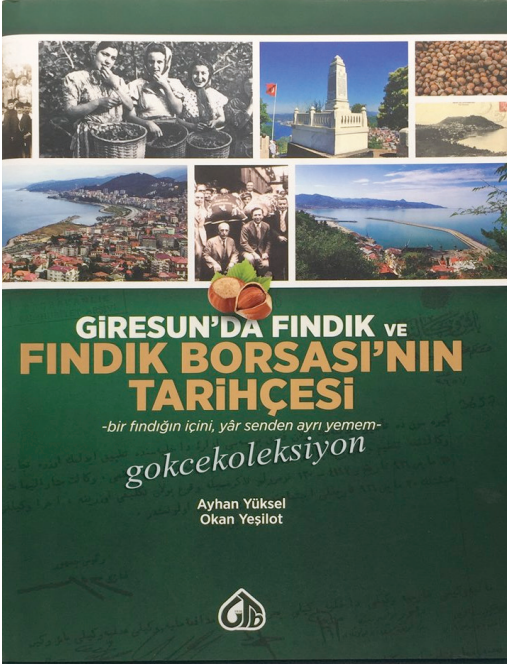
Fındık, bölge insanının üç kuşaktan beri yaşamını şekillendirmiş ve salt resmi ya da ticari ağlar üzerinden kurumsallaşmış durmamıştır. Halk oyunlarındaki figürlere, imece topluluklarında türkü ve mani söylemeye, atasözü ve deyimlerle sözlü folklorla, mevsimsel yaşama döngülerinin belirlenmesine, halk takvimine, el aletleri üretimiyle zanaata, düğün adetlerine, kadın ve erkek imeceleriyle cinsiyet folkloruna ve en son tarım işçi göçüyle bölgeler arasında yeni ağların kurulmasına yol açmıştır. Bu bağlamda yörede zengin bir fındık kültürü ve folkloru oluşmuştur. Yazıda ele aldığımız eserin konusu doğrudan bu yaşama biçimlerine yönelik olmadığından, tanıtım fındıklık açısından çok mühim bir yeri olan Giresun Fındık Borsası üzerine yoğunlaşacaktır. Yine “*Fındık Terminolojisi ve Tarihte Fındık*” (s. 35-44) ile

* Yüksel, Ayhan – Yeşilot, Okan (2016). Giresun Ticaret Borsası Yayını. ISBN: 978-605-137-565-6, 368 sayfa

** Bu tanıtım Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif Korkmaz tarafından yazılmıştır (Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halkbilimi ABD Öğretim Üyesi, korkmazmakif@hotmail.com). ORCID: 0000-0002-5280-8250

“Giresun Kültüründe Fındık” (s. 223-230)² bölümlerine daha fazla vurgu yapılmıştır.

Anonim bir Giresun türküsünden aldığı ilhamla öğretmen şair Arif Hikmet Par’ın “*Bir fındığın içini, yâr senden ayrı yemem*” dizesiyle kapağın süslendiği kitap 2016 yılında yayımlanarak fındık ve fındığın kurumsal kültürü alanındaki boşluğu doldurmuştur. Giresun Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı Temel Yanıkoğlu kitabın ilk sayfalarında yer alan sunuş metninde hem Giresun’un tarihine hem de fındığın Giresun ekonomisindeki önemine değinmiştir. Sunuş bölümünün ardından Arif Hikmet Par’ın yöresel şenlik biçiminde kutlanan Mayıs Yedisini konu alan 20 Mayıs adlı bir şiirine yer verilmiştir. Bu eseri Giresunlu tarihçiler Ayhan Yüksel, Okan Yeşilot ile birlikte hazırlamışlardır.

Kitap, sunuş, kısaltmalar, kaynaklar, ekler ve dizin bölümleri hariç otuz bir bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki “*Giresun Tarihine Bir Bakış*” adı altındadır. Burada Giresun adının kaynağı, M.Ö. bu bölgede yaşayan uygarlıklar, Pontus, Roma ve Bizans dönemleri ayrıntılı olarak verilmiştir. 1297 yılında Giresun kalesinin Çepni Türklerinin hâkimiyetine girdiği ve yörenin yoğun bir Çepni iskânına sahne olduğu, ardından 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet Han tarafından Osmanlı idaresine katıldığı belirtilen bu bölümde aynı zamanda Giresun’un sosyal ve ekonomik yönden analizi yapılmaktadır.

“*Giresun’da İz Bırakan Şahsiyetler*” başlığını taşıyan ikinci bölümde halk arasında şehrin fethinde önemli rol oynadığına inanılmış, hakkında çeşitli efsaneler

oluşturulmuş Seyyid Vakkas, manevi şahsiyetlerden Kasım Halife Oğlu Hacı Abdullah Halife, Pîr Azîz, Şeyh İdris, Yakub Halife; dîvân şairleri Abdi Bey, Avnî; şair Can Akengin; devlet adamı, şair ve yazar Hasan Ali Yücel; kemençeci Piçoğlu Osman; yazarlar Kemal Tahir, Naim Tiralı ve Milli Mücadele döneminde mahallî milis güçlerinin lideri, muhafız taburu komutanı Milis Yarbay Osman Ağa gibi Giresun’un yetiştirdiği şahsiyetler üzerinde durulmuştur.

“*Giresun’da Tarihi ve Turistik Yerler*” başlığını taşıyan üçüncü bölümde, Zeytinlik Mahallesi’ndeki geleneksel evlerden, tarihi milattan öncelere kadar giden Giresun Kalesi’nden, Çınarlar Mahallesi’ndeki Katolik Kilisesinden ve Hacı Hüseyin Camii gibi tarihi ve turistik yerlerden bilgiler verilmektedir.

“*Fındık Terminolojisi ve Tarihte Fındık*” bölümü mitolojide fındıkla ilgili anlatılan hikâyelerle başlar. Rivayetlerde fındık meyvesinin yaratılışı, bu mite göre, onu Cennetten Hz. Adem’in yeryüzüne getirdiği bilgisi dikkat çekmektedir. Bu yüzden bolluk ve bereket sembolüdür. Ayrıca bitkisinin ve meyvesinin birçok hastalığa şifa olduğuna inanılır. Bu bölümde fındığın anavatanı konusundaki tartışmalara yer verilir. Bu konuda iki farklı görüş vardır. Bunlar fındığın Çin veya Anadolu kaynaklı bir ürün olabileceği üzerinedir. Bu bölümde milattan önceki kaynaklardan olan Ksenophon ve Strabon’dan örnekler verilerek fındığın anavatanı sorgulanmaya çalışılmış, Karadeniz Bölgesinde fındığın varlığının bilinenden daha eski olduğu üzerinde durulmuştur. Fındık kelimesinin deniz anlamındaki Pontus’tan türediği yönündeki görüşler ve Farsçadan türediğini belirten kaynaklar üzerinde durulan bu bölümde değişik milletlerde fındığın önemi ve fındığa verilen farklı adlar da anlatılmaktadır.

Bu bölümde fındık çeşitleri Acı, Cavcava (Kocakarı fındığı), Çakıldak (Delisava, Gök-fındık), Foşa (Yomra, Boyhane), İncekara, Kalınkara, Kan, Karkafındık, Kargalak, Kuş, Min-cane, Palaz, Sivri, Tombul (Mehmet Arif, Yağlı fındık, Giresun Yağlısı), Uzunmusa Oskara Yağlısı, Enişte, Yassıbadem (Değirmendere fındığı) şeklinde tasnif edilmektedir. Kalitesine göre Giresun kalite ve Levant kalite olarak sınıflandırılan fındığın %80 oranında çikolata, %10-12 oranında pasta, bisküvi ve unlu mamul sanayiinde, %3-4 oranında çerez olarak kalınının da dondurma ve yağ sanayii sektöründe kullanılmakta olduğu anlatılmaktadır.

“*Osmanlı Döneminde Giresun’da Fındık*” bölümünde; Giresun’un bu dönemde fındık gönderdiği yerler anlatılmakta, Osmanlı mutfağı için alınan fındığın belgelerine yer verilmektedir. Trabzonlu Âşık Mehmed (1556-1598)’in fındık hakkında kaleme aldığı Menâzirü’l-Âvâlim adlı eserinden örneklerin yer aldığı bu bölüm Giresun Limanı’ndan 1879 yılından itibaren yapılan fındık ihracatının miktarları ve 1900’lü yılların başından itibaren Giresun’da üretilen fındık miktarı tablolarıyla sona erer.

“*Osmanlıdan Günümüze Fındık Kurdu Mücadelesi ve Fındıkların Kükürt ile Tütsülenmesi*” bölümlerinde fındıkla ilgili bu konularda yapılan ilk çalışmalar belgeleriyle birlikte yer almaktadır. Giresun’da Fındık İhraç Şirketleri bölümünde, Giresun’da 1879 yılında kurulan ilk fındık ihraç şirketi olan Şirket-i İttifakiye’den ve diğer şirketlerden bahsedilmektedir. Giresun’da “İktisâd-ı Millî Anonim Şirketi” Kurma Girişimleri başlığı altında ise İktisâd-ı Millî Anonim Şirketi kurma girişimleri anlatılmaktadır.

“*Giresun’da Murâbahacılık*” bölümünde, murâbahacılığın faizcilik ve tefecilikle bağlantıları anlatılmakta kelimenin asıl anlamının kâr hakkı tanıma olduğu belirtilmektedir. Bu konudaki şikâyet ve hikâyeler de bu bölümde yer almaktadır.

“*Fındığın İç Haline Getirilmesi*”, “*Fındık Yağı ve Sabun İmalatı*”, “*Giresun’dan Civar Bölgelere Fındık Fidesi Gönderilmesi*” bölümlerinde konularla ilgili ilk yazışmalara ve belgelere yer verilmiştir.

“*Cumhuriyet Döneminde Giresun’da Fındık (1923-1960)*” bölümünde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren fındık üretim miktarları, yapılan ihracat miktarları ve fındık gönderilen ülkeler tablolarla verilmiştir.

“*Fındık Alım Yerleri*” bölümünde 1948 yılından itibaren fındık alımı yapılan Yalı Pazarı, Çarşı Fındık Pazarı gibi pazarlardan bahsedilmektedir. Giresun’da Fındık Satış Kooperatifi Kurulması, Fındık Kırıcıları Cemiyeti, bölümlerinde 1924 yılından itibaren yapılan çalışmalara ve 1927 yılı itibarıyla fındık kırıcıların listesi yer almaktadır.

“*Türkiye’de Fındık Üretimi ve Türkiye Fındık İhracatçıları Birliğinin Kurulması*” bölümlerinde Giresun’un Türkiye fındık üretimindeki yeri ve önemi ile fındığın tanıtımına katkıları bulunan Hasan Öğütçü ve Ahmet Kemal Peker’in hayat hikâyelerine yer verilmiştir.

“*Fındık Araştırma İstasyonu ve Fındık Tanıtım Grubu*” bölümlerinde bu kuruluşların fındığın tanıtımına ve geliştirilmesine yönelik çalışmaları anlatılmaktadır.

“*Fındık Kongreleri ve Şûrâları*” bölümünde anlatılanlara göre fındık üreticileri ve tüccarların sorunlarını tespit etmek amacıyla kurulan kongre ve şûrâların başlangıcı 1926 tarihine kadar gitmektedir. 1935 yılında yapılan 1. Ulusal Fındık Şûrâsı’nın ardından 1957 yılında ikincisi yapılmıştır. 3. Millî Fındık Şûrâsı ise 10-14 Ekim 2004 tarihinde Giresun’da yapılmıştır. Bu kapsamlı şûrâda yirmi dokuz maddelik sonuç bildirisi yayınlanarak fındık alanlarının miras yönüyle parçalanmasının önüne geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca lisanslı depoculuk sistemi ve tarım sigortası bu şûrânın öncelikleri arasındadır.

“*Sosyal Hayatta Fındık*” bölümünde fındığın halkın yaşamındaki yeri üzerinde durulmuştur. Fındık veresiye geleneği, düğünlerin fındıktan sonra yapılması, fındığın yardımlaşmada kullanılması bu bölümün çerçevesini oluşturur. Giresun’da Fındık Bayramı bölümünde sezonun ilk fındık yükleme günlerinin bayram olarak kutlandığı ve bu kutlamalarla ilgili ilk bilgilerin 1923 yılına kadar gittiği belirtilmektedir. Bu bölümde farklı yıllarda yapılan kutlamalar etrafında anlatılmaktadır.

“*Giresun Kültüründe Fındık*” bölümünde fındıkla ilgili halk inançları, fındık dallarından yapılan araç gereçler, ilk fındık çekme makineleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. “Elden öz, kızılağacından köz, fındık dalından saz olmaz.”, “Fındığı ye harmanını sorma” atasözü ve fındıkla ilgili diğer atasözleri ve “Altı tahta, üstü tahta, içinde bir kuru Fatma” gibi bilmeceler bu bölümde işlenmektedir. Ayrıca bu bölümde Giresun yöresel ağzını kullanan içli şair Can Akengin (1892-1942)’in fındıkla ilgili bir şiiri, Arif Hikmet Par (1920-Ö?) ve Dayımoğlu Bahtiyar Öztürk’ten (1925-2014) gibi diğer şairlerin şiirleri yer almaktadır. Fındıkla ilgili türkülerde ve manilerde ise bilhassa kadın emeği ve imece kültürünün yansımaları TRT’nin halk müziği arşivlerindedir (Yüksel 2016:228; Korkmaz 2019: 50).

“Fındık toplayan gelin

Fındık dalda kalmasın

Gel biraz konuşalım

Ahım sende kalmasın... (TRT Re. Nu: 286/ 1974)

“Borsanın Bugünkü Konumu” bölümünde borsanın ortak olduğu projeler, hedefleri, organizasyon yapısı, yönetim kurulu ve borsa meclisi üyeleri tanıtılmaktadır. Kitap, yararlanılan kaynaklar, Giresun’da fındık ticareti yapanların, eski yazışmaların yer aldığı ekler ve son olarak dizin bölümüyle sona ermektedir.

Dünya fındık üretiminin yarısını gerçekleştiren Türkiye’nin en önemli ihracat ürünlerinden biri fındıktır. Kentin son asrına fındık tarımı ve fındığın etrafında oluşan kültür her şeyi ile damgasını vurmuştur. Ancak fındığın niteliklerini incelemiş, araştırmış ve ilgisinin dikkatine sunmuş ürünler ne yazık ki az sayıdadır. Fındık diyarı Giresun, Ticaret Borsası ve fındıkla ilgili merak edilenler ilk defa bu ansiklopedik eserde çalışılmıştır. Aynı zamanda Giresun ili, iktisadiyatı, tarihi, folkloru ve kültürü gibi birçok konu yol gösterici niteliktedir. Giresun’dan başka Ordu ve Trabzon başta olmak üzere fındık yetiştirilen diğer illerde de fındık üzerine yayın ve araştırmaların artması temennimizdir.

Notlar

- 1 Türkiye’nin fındık tarımına yön verme çalışmaları hakkında geniş bilgi için bkz. Korkmaz, M. Akif. “85 Yıllık Giresun Fındık Müzesi Projesi Bağlamında Müze Çalıştayı”, Fındık Dergisi, Giresun Ticaret Borsası Yayını, Sayı 15/ Nisan 2019, s. 44-45.
- 2 Fındık folkloru ve tarihi üzerine yapılmış çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Maalesef bu eserlerin birçoğu da iktisadi ve zirai konular üzerinedir. Fındığın tarihi, kültürü ve folkloru konusunda Kemal Peker beyin “Fındık, 1947-1948 Yeşilgireson Matbaası” eseriyle Giresun Halkevi yayını “Aksu” Mecmuasındaki makaleleri ilk önemli çalışmalardır. Bu konuda ilk monografik eser, edebiyat öğretmenim Ali Göreci beyin “Fındık Kültürü, Giresun Valiliği Yayını, 2004” çalışmasıdır. Folklorist Dr. Mustafa Duman’ın “Fındık Serdim Harmana, YKY, 2009” sahasında yapılmış diğer özgün çalışmadır. Bu doğrultuda Giresun Ticaret Borsası’nın “Fındık, [http://www.giresuntb.org.tr/edergi.php]” dergisinde fındık folkloru üzerine çeşitli incelemeler yayımlamaktayım.

Kaynaklar

- Aksu Mecmuası (2010). Tıpkıbasım (Hzl. Giresun Halkevi), Ankara: Hermes Ofset.
- Duman, Dr. Mustafa (2009). Fındık serdim harmana. İstanbul: YKY.
- Fındık, Giresun Ticaret Borsası yayın organı, [http://www.giresuntb.org.tr/edergi.php]
- Göreci, Ali (2004). Fındık kültürü. Ankara: Giresun Valiliği Yayını.
- Korkmaz, M. Akif (2019). *85 Yıllık Giresun ‘Fındık Müzesi’ Projesi Bağlamında Müze Çalıştayı* Fındık gtb yayın organı, Sayı 15/Nisan, s. 44-45.
- Korkmaz, M. Akif (2019). *Fındığın türküleri tarımı ve toplayıcılığı*. Fındık GTB Yayın Organı, Sayı 16/17-Temmuz/Ekim, s. 48-50.
- Peker, Kemal (1947/1948), Fındık: Tarihçe tarım kültür ticaret istihlak bakımlarından. Giresun: Yeşilgireson.
- Yüksel, A.–Yeşilot, O. (2016). Giresun’da fındık ve fındık borsasının tarihçesi. Giresun: Giresun Ticaret Borsası Yayını.
- Bir Fındığın İçini. Giresun imece türküsü ve oyun havası, [Erişim tarihi 10.11.2020 ve ağ bağlantısı: https://www.repertukul.com/BIR-FINDIGIN-ICINI-YAR-SENDEN-AYRI-YEMEM-586].